

<https://doi.org/10.36007/4959.2024.99>

Csekes Béla tengerentúli kapcsolatairól a Református Világszemle 1931-34-es lapszámaiban megjelenő írások alapján

PETHEŐ Attila

Abstract

The study presents a part of the work of the Reformed pastor Béla Csekes. Csekes served in the Reformed Christian Church in Slovakia between the two world wars. He was the editor of the Református Világszemle (Reformed World Review), a unique quarterly journal published between 1931 and 1944. The journal aimed to unite Hungarian Reformed circles around the world. The editor Béla Csekes had extensive contacts and collaborators abroad. This paper, examining the writings on Hungarian Reformed in America, reports on the information published in the Református Világszemle (Reformed World Review) about the life of Hungarian Reformed in America between 1931 and 1934.

Keywords

Reformed, America, Hungarian Reformed, emigration, emigration, church organization

Csekes Béla 1881-ben született Búcsón. Középiskolába a budapesti református főgimnáziumba járt, annak ellenére, hogy családja nem volt kifejezetten módos. A teológiát Budapesten kezdte, majd Torontóban és Auburnban végezte.¹ Csekes Béla Kováchy Kálmánnal együtt húsz évesen döntött úgy Dr. Robertson kanadai szuperintendens 1901-es, Kanadába kivándorolt magyarokról tartott előadása hatására, hogy az első évfolyam elvégzése után dr. Moody és dr. Websternek a budapesti skót misszió vezetőinek az ajánlásával Nyugat-Kanadába megy. Itt, Winnipegben Csekest dr. Charles Gordon a nyugat-kanadai misszió titkára és Ralph Connor regényíró vette pártfogásba. Teológusként a Missziós Tanács a szünetekben misszionáriusnak küldte, ahol a fizetség heti 6 dollár, étel és lakás volt.

A magyar „Otthon” telepen a feladata a családok látogatása és az evangélium hirdetése volt. A telep Winnipegből észak-nyugatra, Yorkton mellett feküdt, iskolája és postája is volt. A szomszédságában német, indián és rutén telepek voltak. Először a városból járt ki naponta a telepre, majd Csekes talált egy elhagyott tanyát és ott élt kezdetleges körülmények között. A napjai nagy részében családokat látogatott, majd estére visszament a tanyára, ahol a szúnyogok ellen mindig nagy füstöt csinált, ami a lovát és őt is védte tőlük. A tanyán 10 napig lakott csupán, mert a tanya teteje beázott. A látogatásai során mindenütt örömmel fogadták, énekeltek, a Bibliából olvasott fel részleteket és imádkozott magyarul. Vasárnaponként gyermekeket tanított és istentiszteletet tartott az „Otthon” 10-11 családjának.² Ezután Kanadában maradt missziós lelkésznek, majd az Egyesült Államokban költözött. Szolgált az ismert kanadai magyar településen, Békevárbán is, ahol több száz földműves magyar református kapott letelepedéshez földet.³ Csekes az indiánok között is megfordult az Eszterháza nevű magyar telepre vezető útja során. Innen nem messze a presbiteri egyház missziós telepénél kezdődik a hatszáz lelket számláló 50 km hosszú és 18 km széles indián rezervátum. Azt tapasztalta, hogy

¹ Auburn Theological Seminary Catalogue 1916-17, New York, Auburn Seminary Record, 391.

² Református Világszemle, I. évf. 3. szám, 143.

³ Kanadai Magyar Hírlap, 2018. V. 31.

ezeket a területeket is lassan kihúzzák az indiánok lába alól, mind az USA-ban, mind Kanadában arra törekszenek, hogy az indiánokat a fehér lakosságba beolvasszák. Ennek Csekes megfogalmazása szerint a legfontosabb eszköze az iskolai oktatás és az indiánok közül egyesek felemelése, nekik állampolgárság juttatása. Egyes indián törzseket a műveltségük alapján kiemelték a többi közül és nekik önkormányzást adtak.⁴ Néhányszor megfordult a Qu Apelle völgyi indián iskolába, amit a presbiterián egyház tartott fenn. Itt mind az 50 indián növendék ételmezését és ruházását a misszió fedezte, a diákokat tulajdonképpen a családjaiktól elszakítva teljes angol modorban nevelték. Csekes egy 14 éves indián lányon lepődött meg leginkább, aki kiválóan beszélt angolul, angolként viselkedett és a zongorához leülve angol darabokat játszott. Járt Kanadában az assiniboiai indiánok között is, akiknek felépítése és kultúrája nagy hatást gyakorolt rá. Később érdekes párhuzamként jelenik meg Csekesnél az indiánoknál szerzett tapasztalata és a kisebbségi sorba szorult magyarság többségi nemzettel való kapcsolatának átélésénél ez. Legfontosabbnak viszont azt tartja, hogy minél több népet ismert meg, annál nagyobb kedvvel kezd a saját nemzetünk megismerésében való elmélyülésbe.

Tanulságos Vörös Kabát törzsfőnöktől vett idézete, aki egy misszionáriushoz intézte 1805-ben a szavakat: “Úgy értesültünk, hogy vallásokat ősatyáitok kapták és ez apáról fiúra száll. Nekünk is van vallásunk, amit a mi ősatyáink kaptak, amit ők reánk, gyermekeikre hagytak. Mi aszerint imádkozunk. Vallásunk tanítja, háládatosak legyünk minden kegyért, amit kaptunk, egymást szeressük, összetartók legyünk. A mi vallásunk sosem civódik. ... Testvér mi nem kívánjuk a ti vallásokat tönkre tenni, attól megfosztani titeket, mi csupán a saját vallásunkat óhajtjuk gyakorolni.”⁵

1908-ban már az észak-amerikai Alphán volt lelkész.⁶ 1909 tavaszán Phoenixvillben választották lelkésznek, ahol két és fél évig szolgált. A gyülekezet pénzügyi helyzetét stabilizálta a visszaemlékezések szerint „szelíd lelkű s angolnyelv tudású” lelkész.⁷ 1911. június 28-án New Yorkban phoenixvillei lelkészként az egyike volt annak a kilenc lelkésznek, akik megalakították az Amerikai Keleti Magyar Egyházmegyét.⁸ 1908-ban a későbbiekben is kedvelt témájában adott elő Budapesten, a református ifjúsági egyesületben *A szocializmus és a vallás* címmel.⁹ Nem tudni, hogy milyen okból kifolyólag (csupán azt tudjuk, hogy New Brunsvickban 1912. novemberében már nem vett részt az egyházmegye következő gyűlésén), de 1912-ben a Dunamelléki Református Egyházkerületbe kérte bekebelezését, ahol segédlelkésznek iktatták be, és utazó segédlelkész lett öt hónapra.¹⁰ Ez idő alatt a Mátra aljától egészen Óbecséig beutazott minden fellelhető református szóránközséget. Az óbecsei gyülekezet helyzetének rendezése az ő nevéhez fűződik, hiszen felhívta a figyelmet a gyülekezet vagyonára és arra, hogy melyik közeli lelkész lenne a legalkalmasabb a lelki

⁴ Református Világszemle, III. évf. 3. szám, 135.

⁵ Református Világszemle, III. évf. 3. szám, 141.

⁶ Emlékkönyv az Amerikai Magyar Református Egyházmegye 25 éves évfordulójára. Kiadja: Az Egyesült Államokbeli Református Egyház Keleti Magyar Egyházmegyéje. Összeáll.: Takaró Géza, Komjáthy Ernő, Böszörményi M. István. 1929. 23.

⁷ Emlékkönyv az Amerikai Magyar Református Egyházmegye 25 éves évfordulójára. Kiadja: Az Egyesült Államokbeli Református Egyház Keleti Magyar Egyházmegyéje. Összeáll.: Takaró Géza, Komjáthy Ernő, Böszörményi M. István. 1929. 117.

⁸ Emlékkönyv az Amerikai Magyar Református Egyházmegye 25 éves évfordulójára. Kiadja: Az Egyesült Államokbeli Református Egyház Keleti Magyar Egyházmegyéje. Összeáll.: Takaró Géza, Komjáthy Ernő, Böszörményi M. István. 1929. 27.

⁹ Református Világszemle, III. évf. 4. szám, 175.

¹⁰ A Dunamelléki Református Egyházkerület 1912. november 2-ik és következő napjain Budapesten tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, Budapest, 1912. 274.

gondozásukra.¹¹ A hivatalos lelkészi végzettségét igazoló iratok csupán akkor lettek elintézve, amikor felsőmocsoládi lelkészként felszentelésre jelentkezett.¹² Itt meglehetősen kevés időt töltött, viszont tartalmasan, hiszen sikerült újraindítani az egyházi életet és anyaegyházi státust intézni a gyülekezetnek. Hazatértében segített, hogy Gulyás Lajos dunaradványi lelkész lemondott a lelkészi állásról, és 1914. december 14-én őt választották meg a helyére.¹³

1918 decemberében Csekest három hónapra hivatalos ügyben az egyház Amerikába küldte. A december 9-i indulását egy nappal korábban jelentette csak be a presbitériumnak, amit azok tudomásul vették.¹⁴

Csekes lelkészi pályája Szapon kezdett kiteljesedni. Már a kezdet is új erőt adhatott neki, hiszen hajón érkezett a beiktatására, és az egész község kivonult a fogadására.¹⁵ Felélénkült az egyházi élet, vasárnapi iskolákat, bibliaversenyeket tartottak több tucat gyermek részvételével, ahová bekapcsolódott a felesége és a helyi tanító is. Ilyenkor megvendégelték a szegényeket, és kultúrműsorral kedveskedtek a helyieknek. 1931-ben kezdte kiadni a *Református Világszemle* című lapot, amely évente három-négy alkalommal jelent meg és amelyet a Komáromi Református Egyházmegye is támogatott, így el tudta juttatni azt az egyházmegye összes egyházába és leányegyházába.¹⁶ Már az első számban rendhagyó írásokat közölt, hiszen nem csupán a csehszlovákiai magyarság helyzetével foglalkozott, hanem kitekintett az erdélyi és a délvidéki egyházak életére is, sőt foglalkozott a franciaországi, amerikai és kanadai magyar reformátussággal is.¹⁷ Az első számot 2000 példányban jelentette meg, amelyből 1000 példányt küldött Felvidéken kívüli területekre.¹⁸

Már a lap 1931. novemberében megjelenő első számában ír az Amerikai Egyesült Államok reformátusairól. Az amerikai magyar reformátusság lelki gondozását kezdetben az angol egyházak, majd a magyar református egyház karolta fel. Az első számban erről Dr. Schaeffer E. Károly az ottani angol belmissziós bizottság főtítkára írt a lapba. Ebből megtudjuk, hogy az egyesült államokbeli református egyház belmissziói bizottságának (The Board of Home Missions) a magyarok közötti munkára évi 60.000 dollár áll a rendelkezésére. Ebből az összegből a 63 missziói egyháznak (emellett még van 9 önmagát fenntartó egyház is) a 45 felszentelt lelkésznek, 5 férfi tanítónak, 5 diakonisszának biztosítják a fizetését részben vagy egészen. Ezen felül kiadják az Amerikai Magyar Reformátusok Lapját is. Ezen túl rendes állásban alkalmazza Dr. Tóth Sándor tanárt is, aki a lancasteri szemináriumban a magyar tanulókat oktatja. A lap közli a kimutatást, amiben 1927. évi statisztikát találunk a gyülekezetek lélekszámáról, a lelkészekről, a vasárnapi iskolásokról és a gyülekezethez befolyt adományok mennyiségéről.¹⁹ Ebből az írásból szerezhetünk tudomást arról, hogy az amerikai presbiteriánus egyház a felvidéki magyar reformátusságot is támogatja, mégpedig Balogh Elemér püspök közbenjárására, amikor 80.00 koronát küldenek a teológia céljaira 1924-ben. Már itt kiviláglik,

¹¹ A Dunamelléki Református Egyházkerület 1913. október hó 18-ik és következő napjain Budapesten tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, Budapest 1913. 327.

¹² A Dunamelléki Református Egyházkerület 1914. évi április hó 28-ik napján Budapesten tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve, Budapest 1914. 21.

¹³ Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1915. évi július hó 28. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Gyalóky László egyházmegyei főjegyző, 1915. 8.

¹⁴ A dunaradványi református egyház 1918. december 8-i presbiteri gyűlésének jegyzőkönyve

¹⁵ Dunántúli Protestáns Lap, XXXVIII. évf. 48. sz., 208.

¹⁶ Dunántúli Protestáns Lap, XLIII. évf. 38. sz., 150.

¹⁷ Dunántúli Protestáns Lap, XLII. évf. 45. sz., 214.

¹⁸ DREL Fond: I.2., 25. doboz, 60/1931. sz. levél a püspöknek

¹⁹ Református Világszemle, I. évf. 1. szám, 40.

hogy léteznek egy független amerikai magyar református egyház is, amelynek létezett egy keleti és egy nyugati egyházmegyéje is, illetve Magyar Egyház címmel lapot is adnak ki.²⁰

A második számban szintén foglalkoznak az amerikai helyzettel, hiszen a magyarországi református egyház ottani missziójának háború utáni sorsáról írnak. Ez a misszió 1915-ben két egyházmegyből 28 anyaegyházból és 9 társegyházból állt, ahol 28 rendes és 2 segédlelkész teljesített szolgálatot. Mindezek mellett 25 szünidei iskolát működtettek 2291 tanulóval. A világháború után, azonban ezt a misszióját a magyarországi református egyház feladta és egyezséget kötött az amerikai református egyházzal (Reformed Church in the USA). A Konvent 1922-es jegyzőkönyve alapján közli az ezt az egyezséget szabályozó tiffini egyezmény szövegét. Eszerint nem meglepő, hogy az amerikaiak belmissziós bizottsága ilyen összegekkel tudta támogatni a magyar gyülekezeteket, hiszen tetemes vagyont (800.000 dollár értékben) örökölték ezzel az egyezménnyel közel 6000 egyházzal a keleti és nyugati egyházmegyéikben együttesen.²¹ Olvashatunk ebben a hosszasan írásban az amerikai magyar reformátusok szétforgácsoltágáról is, hiszen három pártot alkottak ott a református magyarok. Egy közös bennük, hogy a templom jelenti számukra az otthoni levegőt. Az Egyesült Államokban ebben az időszakban félmillió magyar élt, ebből a Reformed Church zsinati jegyzőkönyve szerint 100.000 református. A Presbyterian Churchhöz 19.000 tag, míg a Reformed Churchhöz 30.000 tag a Független Egyházhoz 6000 magyar református tartozik. Ez Csekes szerint jelzi, hogy csupán 60.000 magyar református tagja valamelyik gyülekezetnek az USA-ban.

Több érdekességgel is megismerkedhet az ember a lap hasábjain. Csekes leírja, hogy az amerikai magyarok lelki gondozását New Yorkban az első magyar prédikációjával Ács Gedeon kezdte az 1850-es években, majd a városban a legnépesebb magyar kolónia reformátusait 1881-ben Kecskeméthy Ferenc református lelkész, országgyűlési képviselő kezdte gyülekezetté formálni. Utána 1895-ben a Reformed Church Demeter Bertalan sárospataki szeniort nevezte misszionáriussá a városba, aki 1895. október 6-án tartotta az első közgyűlést. Őt követte Kuthy Zoltán, majd Takaró Géza, aki 1922-ben lett new york-i lelkész.²² A lap hasábjairól tudható meg, hogy Csekes valószínűleg az Egyesült Államokban került jó kapcsolatba Dr. Antal Géza püspökkel, aki hosszabb időt töltött Észak-Amerikában a kivándorolt magyarság helyzetét kutatva.²³

Az amerikai helyzetről Komjáthy Ernő stratfordi református lelkész küldött 1933. januárjában beszámolót a Világszemlének, többek között a gazdasági világválság hatásairól is. Az egyházat az adományok tartják fent, az adakozási kedv pedig a lelkész szerint megcsappant. A Reformed Church, ahová a legtöbb magyar gyülekezet tartozik, a bel-és külmissziós költségvetését csökkentette, a Presbyterian Church jobban áll anyagilag. Az Amerikai Magyar Református Egyesület, amely a szerző szerint az idő tájt 10.000 tagjával a legnagyobb református szervezet a világon, gazdaságilag jól áll, de a jövőt az ifjúság toborzásában látják. Felvetődött bennük, hogy a négy amerikai magyar egyházi lapot egyesítsék (Reformátusok Lapja, Magyar Egyház, Szébb Jövő, Református Újság). 1932-ben a Chicago melletti Indiana Harbor-i gyülekezet a gazdasági válság ellenére új templomot tudott építeni, a clevelandi egyház pedig már a harmadik templomot építi, ahol közösségi terem és iskolahelység is készül.²⁴ Hasonló sikertörténet a Pittsburgtól 50 kilométerre fekvő Ligonier melletti református árvaház és

²⁰ Református Világszemle, I. évf. 1. szám, 42.

²¹ Református Világszemle, I. évf. 2. szám, 80.

²² Református Világszemle, I. évf. 4. szám, 182.

²³ Református Világszemle, II. évf. 1. szám, 2.

²⁴ Református Világszemle, II. évf. 3. szám, 120.

nyugdíjas otthon, amelyet az Amerikai Magyar Református Egyesület hozott létre és működtetett Kalassay Sándor vezetésével 1921 júliusától. Az árvaházban a legmagasabb létszám 60 magyar gyermek volt, míg az aggházban 15 fő volt.²⁵ Természetesen Csekés lapjában nem csak az amerikai magyar közösségről olvashatunk érdekes korrajzokat, hanem az amerikai álomról, az amerikai gazdasági fellendülésről is. Dr. Csikay Pál ír az amerikai ipar korabeli „átszellemítéséről“, arról, hogy „a zsidóság a kapitalizmussal teljesen egybeforrtnak tekinthető“, de idézi Fordot is, aki azt vallotta, hogy: „Mi az emberi vonatkozásokkal a nagyüzemben nem törődünk“. A szerző elismeri viszont, hogy Amerika a modern szociálpolitika bölcsője.²⁶

Komjáthy Ernő tollából azt is megtudjuk, hogy az amerikai lelkész nem találja könnyű feladatnak a helyi közösségről reális képet festeni 1934-ben. A legnagyobb gondot az időszakban a gazdasági depresszió mellett az egység hiányát tartja. Három csoport versenyzett ebben az időben a tengerentúli református magyarok kegyeiért, a Reformed Church, a Presbyterian Church és a Független egyház. A szervezeti egység hiány a lelkész szerint pedig magával vonzotta a lelki egység hiányát is. Nem segítette ezen az 1927-ben alakult Lelkészegyesület sem. A 30-40 éves gyülekezetek nem tudnak a korszakban a szerző szerint önfenntartókká válni, csak a missziós segélyekben bíznak. Amerikában minden egyház szabadon működhetett ekkor és csak a tagsága szólhatott bele a belső ügyeibe, így az egyházi előjogok és a felekezetek közötti harcok sincsenek. Ez a helyzet azonban túlságosan nagy teret enged a szabadosságnak és a hitetlenségnek, így a lelképásztornak is több dolga van, hiszen a hívek után kell járnia és nem az otthonihoz hasonlóan várni, hogy azok bekopogjanak hozzá.

²⁷ Az egyházi életük legfőbb gondját a jövőben, az ifjúság nevelésében látja, de az amerikai élet erőteljes szívóhatását már ekkor érzi Komjáthy. Biztatónak tartja azonban, hogy hat nagyobb magyar ifjúsági konferenciát tartottak 1933-ban. A gyermekekkel való munka terén hibának tartja, hogy a hazai módszerekkel akarják egyesek nevelni a vasárnapi iskolákba íratkozókat. A Reformed Churchben tevékenykedő magyarok ragaszkodnak ez idő szerint az otthoni címekhez, úgymint esperesség és az egyházmegye intézménye, amit nehezen tudnak tényleges tartalommal megtölteni. Míg a Presbyterian Churchhöz tartozó 40 magyar gyülekezetnek nincs magyar egyházmegyéje, viszont a felsőbb egyházi fórumok képviselői jelenlétében beszélnek meg a magyar ügyeket a new york-i 116. utcai egyházukban. A függetlenek pedig maguk szervezik gyülekezeti támogatásiakkal a saját életüket. Az egységesítést Komjáthy és társasága egy közös lap idításával kívánta elérni, ami nem sikerült.²⁸

1936-ban Dr. Takaró Mihály ír a júniusi amerikai zsinatról, ahol 150 lelkészi és 150 világi delegátus jelent meg, köztük a négy magyar egyházmegye képviselőjében Takaró Géza keleti, Dienes Barna központi, Bodor Dániel tóparti, Tóth Mihály, Balogh E. István, Füzy Béla a Sion egyházmegye részéről.²⁹ Dr. Nánássy Lajos 1937-ben részletes tájékoztatást ad az amerikai egyház helyzetéről a lapban. A véleménye, hogy azokat a több évtizedes kapcsolatokat, amelyek az amerikai magyar egyházakat az amerikai felekezetekhez fűzik, nem lehet szétszaggatni, akármennyire is óhajtanak néhányan egy egységes magyar református egyházat Amerikában.³⁰

Az amerikai szlovák reformátusokról is szól Csekés a lapban, akik 1901-ben megalapították a Szlovák Kálvinista Presbiteriánus Egyesületet, amely önszegélyező egyesületként működött és

²⁵ Református Világszemle, II. évf. 3. szám, 124.

²⁶ Református Világszemle, II. évf. 4. szám, 188.

²⁷ Református Világszemle, III. évf. 2. szám, 73.

²⁸ Református Világszemle, III. évf. 2. szám, 79.

²⁹ Református Világszemle, V. évf. 4. szám, 176.

³⁰ Református Világszemle, VI. évf. 2. szám, 75.

maga köré gyűjtötte a szlovákokat, és főként azokon segített, akik család nélkül éltek, hiszen munkához segítette őket és csekély havi díj fejében, ha betegek voltak, gondoskodtak róluk. Midemellett a kálvinista szellemű összejövetelekkel távoltartotta a szlovákokat a kocsmáktól. Ez a szervezetség megágyazott a szlovák belmissziói mozgalom megindítására és ráébresztette a szlovákokat arra, hogy önálló egyházmegyét szükséges létrehozniuk odahaza³¹ Külön említésre tart számot, hogy az amerikai kommunista propagandáról is ír Csekes a Református Világszemlében való visszaemlékezéseiben. 1911-ben a szocialisták gyűlésére hívták meg Csekest Fairport Harborban az istentisztelet után. Az agitátor beszéde után Csekes kért szót a mintegy 100 fős teremben. Mondandójának velejét ezzel mondatával írhatjuk le: „A szocialistákkal nem tudok rokonszenvezni, mert gyűlöletet hirdetnek, gyűlölettel, erőszakkal célt elérni, jobb kort megvalósítani pedig nem lehet.”³² Ezután a lelkész elmondja, hogy a kommunizmus csódját az 1917 óta eltelt évek igazolják, hiszen „a családi élet, a házasság elleni kommunista agitációk eredménye a teljes erkölcsi züllés. ... a kommunizmus az anyagot annyira isteníti, hogy az atheizmus a kommunisták vallásának tekinthető”³³ Innen tudjuk meg azt, hogy Csekes irodája valószínűleg Dunaradványon a vörösök irodája volt és le is tartóztatták őt, illetve kihallgatásra hurcolták a kommunisták. Amerikában a szocialistáknak, kommunistáknak, anarchistáknak minden árnyalata meg volt. Munkájukat az üdvhadsereg munkája ellensúlyozta. Kiemeli, hogy az amerikai nagy munkásszervezetek Csekes szerint nem voltak sem kommunisták, sem szocialisták az első világháború után sem. Rámutat arra, hogy Csehszlovákiában 1934-ben is dolgoznak kommunista agitátorok, akik ezért busás fizetést kapnak.

A kanadai magyarságról

Az első számban található cikk után - ahol dr. Hoffmann Ferenc kanadai református lelkész adatait közli, akivel Csekes 1927-ben találkozott a Presbiteri Világszövetség budapesti gyűlésén - bőven és rendszeresen írt a kanadai egyházak egyesítéséről, ami 1925-ben történt meg, a kanadai presbiteriánus egyházzal és a magyarok között végzett munkájáról is. A presbiteriánus egyház Kanadában 1925-ben ketté vált és a többiekkel való egyesülés megtörtént. Ennek egy teljes tanulmányt szentel Csekes. A magyarok között is aktív munka folyt Torontóban Kovács Károly vezetésével (ő Calgaryban, Raymondban is szolgált egy időben), Hamiltonban szünidei iskolájuk és fúvós zenekaruk is volt, Wellandban Nagy Ferenc vezette a gyülekezetet, Windsorban dr. Molnár Jenő szervezte az ifjúsági munkát és támogatta a nőegylet munkáját, míg Kovács Ferenc Hamiltonban szociális munkásokat is szervezett.³⁴ Kanadáról ír beszámolót 1935-ben a békevári református lelkész Kovács János, aki 28 éve szolgál ott. A kanadai magyar reformátusokat a szárazság és az általános depresszió mellett leginkább az egység hiánya sújtotta. Felidézte a szerző Kovács János emlékét, aki Wakawban halt meg és aki az első református lelkész volt Amerikában, akinek Eszterházy mellett a legtöbb érdeme volt Kanada betelepítésében. Kanadában a korban 16 lelkész szolgált. Levele szerint a kanadai magyarság az ország gazdasági és politikai életében is számottevő tényező lett.³⁵ Steinmetz Károly torontói református misszionárius, 1932-től a torontói és oshawai misszió egyházak vezetésével bízták meg őt. Oshavában 20, míg Torontóban 40 fő jár istentiszteletre vasárnap, vasárnapi iskolába 27 illetve 33 gyerek jár. Torontóban Ifjúsági Egyletet működtet 25 taggal, míg a nőegyletnek 15 tagja van. A gyülekezet fejlődését a munkanélküliség, a

³¹ Református Világszemle, III. évf. 4. szám, 146.

³² Református Világszemle, III. évf. 4. szám, 175.

³³ Református Világszemle, III. évf. 4. szám, 176.

³⁴ Református Világszemle, II. évf. 2. szám, 85.

³⁵ Református Világszemle, IV. évf. 2. szám, 80.

magyarok közötti kommunista propaganda és az gátolja, hogy nincs gyülekezeti helyük. A torontói skót intézet első emeletén működő, korábbi zsidó misszió könyvtárában gyűlnek össze. Az épületben ingyen konyha működik, ami zavarja az istentiszteleteket vasárnaponként. A torontói gyülekezet ekkor aktív létszáma 67 fő, ami a hivatalos 1931-es statisztika szerinti 1354 fős torontói magyarság közül szépnek mondható.³⁶

Mint azt jól láthatjuk, az Amerikai Egyesült Államok és Kanada reformátusairól majdnem minden számban jelentet meg írást, amelyekből egy jól szervezett egyházi élet tárul elénk. Kiválóan átüt a lap hasábjain, hogy Csekes Béla a csallóközi Szap községből hatalmas munkával egy olyan kapcsolati hálót tartott életben, amelynek egyik alapja a Református Világszemle volt, ami a maga nemében egyedülálló volt a korban, de úgy hiszem, hogy manapság is. A lapból temérdek olyan információt kapunk a kivándorolt közösségekről és annak szellemi vezetőiről, ami megérteti velünk a korszak emberének a viselkedését. A nyitott fülű olvasó pedig olykor még párhuzamokat is fel tud fedezni a kor vezetői és állapotai, illetve a mai társadalmi mozgások között.

³⁶ Református Világszemle, IV. évf. 4. szám, 157.